

cialundersøgelser som mere generelle redegørelser for byvæsenets udvikling fra vikingetiden til de ældste hanseatiske bysamfund. I diskussionerne efter foredragene afspejledes de metodiske problemer ved kombinationen af arkæologiske og historiske vidnesbyrd. I 1965 var emnet »Die Bauerngesellschaft im Ostseeraum und im Norden um 1600«. Foredragene på dette møde var overvejende af kulturhistorisk karakter, og indlæggene vidnede om den ildhu, hvorved man overalt i det baltiske område i vor tid studerer de gamle bondesamfund med udgangspunkt i deres materielle levn. I 1967 vendte man tilbage til den tidlige middelalder med arbejdstitlen »Kirche und Gesellschaft im Ostseeraum und im Norden vor der Mitte des 13. Jahrhunderts«. Dette symposium prægedes i mindre omfang end de tidligere af specialundersøgelser. Både arkæologer, historikere og kunsthistorikere havde fortrinsvis valgt at behandle hovedlinier i udviklingen.

Til udgivelse af foredragene på symposierne er skabt en skriftserie, *Acta Visbyensia*, redigeret af Mårten Stenberger. Vol. I omhandler symposiet i 1963, vol. II symposiet i 1965. I sidstnævnte bind findes foruden foredragene også korte referater af diskussionsindlæggene. Den nyttige orientering i aktuel forskning, der er forelagt på symposierne, kommer således også andre end de tilstedeværende til gode. For deltagerne selv er det dog nok de private diskussioner mellem møderne og kontakten med dyrkere af beslægtede discipliner fra mange lande, der giver størst inspiration og udbytte.

Til alle møder har der været inviteret kolleger fra Østlandene. Polen og Østtyskland har været repræsenteret hver gang (omend ikke altid med de personer, som var indbudt af komitéen), og til symposiet i 1965 var der mødt forskere fra Moskva og de baltiske sovjetrepublikker. Men både i 1963 og 1967 udeblev representationen fra Sovjetunionen trods tilsagn ganske. Forhåbentlig vil dette beklagelige forhold ændres til næste symposium, således at Visby atter med fuld styrke kan virke i sin gamle rolle som formidler mellem Øst og Vest.

OLAF OLSEN

HJÆLPEMIDLER

Årbog for Københavns Universitet indeholdende meddelelser for det akademiske år 1964-65. Udgivet på foranstaltning af Universitetets Rektor og Konsistorium ved INGER SKYUM-NIELSEN under tilsyn af STIG IUUL. København 1966. viii + 305 + xxviii s. 25 kr.

Blandt de første bøger, en ny humanistisk student i hovedstaden bør sætte sig ind i, er *Studiehåndbog for Det filosofiske Fakultet ved Københavns Universitet*, som udsendtes i anden udgave i 1965. Heri har man optrykt *Paul Diderichsens* Introduktion med historiske forklaringer af de vigtigste akademiske udtryk, i al sin korthed vor nyeste universitetshistorie. Det er et klart udtryk for savnet af en nyere institutionshistorie, at en fodnote kun kan henvise til Henning Matzens snart hundrede år gamle Kjøbenhavns Universitets Retshistorie, suppleret med de senere årbøger. Det nærmer sig også de hundrede år, siden C. Goos på konsistoriums vegne foranstaltede Samling af de for Universitetsforholdene gjæl-

dende Retsregler, 1885. Et inspirerende eksempel på dette område vil man kunne hente fra England, hvor en nyudgave af *Statuta Universitatis Oxoniensis* er udkommet i 1965.

At viljen og lysten imidlertid ikke mangler i København, fremgår tydeligt af *Samling af de for Københavns Universitets legater gældende bestemmelser. Udarbejdet efter Konsistoriums foranledning af Stig Juul og E. Villarsen*, 1962. Redaktorerne har sat sig den prisværdige opgave ikke blot at compilere og delvis kodificere de relevante regler, men også til hvert enkelt legat at meddele personal- og institutionshistoriske noter. Den samme historiske interesse præger den nu genoptagne, samtidige udgivelse af *Årbog for Københavns Universitet*. Til årbogen for 1964-65 har dens redaktør, sekretær i konsistorialkontoret *Inger Skyum-Nielsen* samlet et utal af historiske oplysninger, der meddeles som indledninger ved betretningerne fra de forskellige videnskabelige samlinger og institutter.

Medens Matzens akademiske apparat i 1879 faktisk kun omfattede universitetsbiblioteket af 1482 – året for den først trykte bog i Danmark –, observatoriet ved Trinitatis og på Østervold, de botaniske haver siden 1600 samt domus anatomica et museum academicum fra det 17. århundrede med deres ikke mange efterfølgere inden for læge- og naturvidenskaberne, har udviklingen især i de to sidste menneskealdre været så rivende, at man med stor glæde hilser den givne mulighed for at skaffe sig en institutionshistorisk orientering. Når det gælder det videnskabelige apparat uden for Københavns universitet kan man fortsat kun ved flittig granskning af *Impressa publica regni danici* finde frem til de eventuelt trykte årsberetninger, og de historiske data må ledes op i Trap, en samlet oversigt fattes. For arkiver, biblioteker, museer og andre institutioner, som deltager i den historiske forskning, yder oversigterne i Fortid og Nutid dog en god hjælp.

Institutionernes historie har ikke blot en værdi for de pågældende faglige discipliner, men kan også være til støtte for den nutidige studievejledning og orientering, f.eks. ved at forklare et tilsyneladende irrationelt forhold som at etnografisk samling sorterer under Nationalmuseet, ministeriet for kulturelle anliggender, medens zoologisk museum hører under Københavns universitet, undervisningsministeriet. Blandt de mange frugter af samvirket mellem det egentlige universitet og de fritstående videnskabelige institutioner kan nævnes Institutet for europæisk folkelivsforskning, skildret i *Dansk Folkemuseum & Fri-landsmuseet. History & Activities. Axel Steensberg in honour*, 1966, og de mange skrifter fra arkiver, museer og biblioteker, således specielt for lærdomshistorien *Danish Theses for the Doctorate 1927-1958*, udgivet 1962 af universitetsbiblioteket. Det lægevidenskabelige apparats historie har længe været beskrevet; *Axel Garboe* kunne i 1961 afslutte sin *Geologiens Historie i Danmark*, og i årsfestskriftet 1962 nåede *Ragnar Spærck* at runde sin gennemgang af de biologiske fags historie af med *Undervisningen i zoologi ved Københavns universitet. Et tilbageblik over 300 år*. Laboratorium Chymicum siden 1778 er beskrevet 1965 af *Hans H. Kjolsen: Fra Skidenstræde til H. C. Ørsted Institutet. Udviklingen gennem de sidste halvandet hundrede år af de fysiske, kemiske og matematiske laboratorier ved Københavns Universitet i union med Den polytekniske Lærestalt i faglig og kulturhistorisk belysning*. De sociale og øvrige humanistiske fag kan vel ikke pege på nogen nyere historisk beskrivelse, men et vigtigt bidrag foreligger dog 1962 i *Curt Hahn Kristensen: Seminarium*

Pædagogicum. Det pædagogiske Seminarium ved Københavns Universitet 1800-1811, udgivet af Institutet for Dansk Kirkehistorie, som hermed har fortsat Bjørn Kornerups lærdomshistoriske linie. Geografien, et barn af fysikken og af historien, er beskrevet 1962 i *Geografisk Tidsskrift* af Niels Nielsen med en redegørelse for Københavns Universitets Geografiske Institut. Et bidrag til dansk geografis historie. Det egentlige faghistoriske studium siden Kr. Erslev 1887 indførte øvelserne i historisk granskning, savner endnu sin beskrivelse, men en ansats er dog gjort af Aksel E. Christensen i forordet til hans *Historiske Kildesteder. Til øvelser i historieforskningens teknik*, 1966. Det nye skolehistoriske institut ved Danmarks Lærerhøjskole vil forhåbentlig i de kommende år kunne give bidrag også af interesse for den højeste undervisnings historie.

Kieleruniversitetets 300-års-jubilæum i 1965 prydedes med flere historiske værker. Den sidste menneskealders mange nye universiteter i England og Tyskland søger ofte at påvise kontinuiteten bagud til lokale lærdomscentre, og en lignende tendens finder man i de senere års hjemlige universitetsdebat. Kieleruniversitetets allerældste historie er ikke slesvig-holsten-gottorpsk, men slesvig-holsten-haderslevsk. 1544 var klostret i Bordesholm kommet til hertug Hans den Ældre, og i 1566 omdannede han stiftelsen til det gymnasium, som 1665 blev til universitetet. Oppe i hans residensby kom kapitlets gamle skole og reformationslektoratet til at danne grundlag for hans anden lærde institution, Johanneum. Havde fyrsten på Hansborg fået efterfølgere, er det måske ikke utænkeligt, at der i dette danske folkeområde, men med tysk overklassekultur, havde udviklet sig et universitet. I stedet blev resultatet den nuværende katedralskole, hvis 400 års dag er blevet fejret med *M. Favreholdts* skrift, *Haderslev Latinskoles historie 1567-1967*. Skolens tidligere historiker, den nordtyske lærdomsforsker Thomas Otto Achelis viste forbindelserne over til Ribe og sydpå. Desværre kommer jubilæumsbogen ikke ind på det interessante kapitel, som hedder Haderslev Læreres Skole i København, efter 1864 en flugt fra datidens Preussen som Die Freie Universität Berlin er en flugt fra nutidens. I de fire amters enige *Betænkning vedrørende et universitet i Sønderjylland beliggende i Haderslev*, 1964, slås på de historiske strenge, og det samme gælder til en vis grad i redegørelserne I-IV, 1964-66, fra Ribe amts regionsudvalg vedrørende *Universitetet i Ribe-Esbjerg området*. Fortalerne for universiteter i Kolding og i Ålborg fører derimod ikke væsentlige historiske argumenter i marken i *Betænkning vedrørende et universitet i trekantområdet Fredericia-Kolding-Vejle*, 1963, eller i *Nordjysk universitet. En redegørelse fra Nordjyllandsudvalget for højere læreanstalter*, 1965. Århus universitet behøver hverken historiske eller andre argumenter for sin fortsatte blomstring, men man knytter gerne tråde bagud til akademisk aktivitet i fortiden, således senest på historieskrivningens område med *For jysk og for dansk historie. Jysk Selskab for Historie, Sprog og Litteratur 1866-1966*, udgivet samtidigt med, at tidsskriftet Jyske Samlinger har skiftet navn til det mere dækkende *Historie*. I Odense har man endnu ikke nået litterært at fæstne båndene tilbage til Odense Gymnasium 1621-1802, men et godt hjælpemiddel hertil foreligger i *A. Tiedje: Bibliographia Scholæ Otheniensis*, 1964, trykt i katedralskolens årsskrift. På Sjælland har naturligvis især Roskilde kunnet henvise til en lærdomspræget fortid, medens et forslag om *Sorø Universitet*, fremsat i *Samrådet*, 1964, s. 75 ff, ikke vandt særlig lokal genklang trods de praktiske fordele og de store videnskabelige

traditioner, som senest er indgående beskrevet af *Kat Hørby* i *Academia Sorana. Kloster – Akademi – Skole*, 1962.

Den halve tusindårsdag for det pavelige og kongelige Københavns universitet nærmer sig. 400-året så fuldendelsen af H. F. Rørdams universitetshistorie, bragte Matzens retshistorie og gav stødet til Goos's retsregler. I 450-året påbegyndtes Norvins universitetshistorie, kom Povel Fønss's og Erik Rindums festskrift og udsendtes Danish Theses for the Doctorate. Den nye legathåndbog og de historiske oplysninger i årbogen viser lysten og viljen til at videreføre den københavnske universitetshistorie.

JØRGEN TVEVAD

HERLUF NIELSEN: *Kronologi. Dansk historisk Fællesforenings håndbøger. Viborg 1962 (1. oplag), 1965 (2. reviderede oplag). 90 s. Ill. 18 (12) kr.*

Bogen repræsenterer en fornyelse i forhold til Johannes Steenstrups »Tidsregning« fra 1908 (2. udg. 1922). Den er lagt anderledes an end sin forgænger. De matematiske forbemærkninger er trængt sammen og tidsregningen i oldtiden kortet af. En del kulturhistorisk stof er herved gledet ud. Til gengæld er der tilføjet et afsnit om »den folkelige kalender«, d.v.s. rimstave og runestave, forløberne for de senere almanakker (s. 81–85). Af andre nyheder kan der peges på redegørelsen for kongers og bispers regerings- og funktionsår (s. 30–33). I det hele gemmer der sig rundt om selvstændige, mindre bidrag, der forhøjer bogens værdi.

Fremstillingen er præget af sit formål: at give en kortfattet udredning til brug for den praktisk arbejdende historiker. Det er lykkedes at nå dette mål. Dog skal det bemærkes, at fremstillingsformen ikke er blevet så letløbende som i Steenstrups ældre arbejde. Den begrænsede plads har tvunget til knaphed. Dette i forbindelse med et i og for sig forståeligt ønske fra forf. om at få mest muligt med, har visse steder medført en ophobning af detaljer, der kan tage udsynet fra de læresætninger, som det fremfor alt er vigtigt at få slået fast.

Enkelte, for nordiske historikere mindre relevante dateringsformer (f. eks. inddelingen af måneden efter *consuetudo Bononiensis* s. 59–61, der kun kendes i to danske eksempler) kunne være kortere omtalt. Til gengæld kunne der være afsat plads til forklaringer på kronologiske særegenheder, som ellers blot strejffes. Når forf. har ment at burde nævne de ejendommelige årstalsvers, *chronosticha*, s. 35, skulle der være meddelt et eksempel herpå. De tre illustrationer s. 18 og 20–21 kunne være tydeligere inddraget i fremstillingen, eventuelt ved transkription af dele af den latinske tekst og forklarende billedunderskrifter.

Mest savnes dog et udblik over moderne kronologiske problemer. Diplomatisk depecher, som er udvekslet mellem forskellige hovedstæder og verdensdele i dette århundrede, rummer ikke så sjældent visse fælder, hvad angår time- og dagsangivelserne. Det gælder særlig, hvis en lokal sommertid spiller ind. En liste over tidsforskellene mellem hovedstæderne (eller landene og kontinenterne) i forhold til Greenwich-tid og en angivelse af, hvornår de vigtigste lande har haft eller har indført sommertid, ville være i høj grad tiltrængt. Det samme gælder oplysninger om, hvornår de enkelte lande er gået over fra lokal stedtid